

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60)

Sammanfattning

Betänkandet utgör ett mycket gott underlag för ett ställningstagande i de frågor som Sexualbrottskommittén hade fått i uppdrag att utreda. De förslag som presenteras i betänkandet är dessutom välmotiverade och genomtänkta.

Tingsrätten kommer sammanfattningsvis till följande slutsatser om de redovisade förslagen:

Tingsrätten delar inte kommitténs bedömning att skälen för den föreslagna samtyckeslagstiftningen överväger nackdelarna med en sådan lagstiftning och avstyrker därför det förslaget. De ändamål som motiverat förslaget till samtyckeslagstiftning kan enligt tingsrätten istället tillgodoses genom förslaget om att straffbelägga sexuella övergrepp som begåtts av grov oaktsamhet. Tingsrätten tillstyrker alltså att det införs ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott.

Tingsrätten tillstyrker även övriga förslag avseende sexualbrottslagstiftningen, såsom införande av nya brottsbeteckningar och ett synnerligen grovt brott.

Tingsrätten kan dessutom i huvudsaklig del tillstyrka de förslag som syftar till stärkt stöd för målsäganden.

Överväganden och förslag om en ny sexualbrottslagstiftning (kapitel 5)

Samtyckeslagstiftning (avsnitt 5.2 och 5.5)

I betänkandet presenteras en gedigen genomgång av den gällande sexualbrottslagstiftningen, där inte minst praxisgenomgången är av stort värde. Som kommittén konstaterar i betänkandet leder den genomgången till slutsatsen att det straffrättsliga skyddet av den sexuella integriteten förefaller vara heltäckande, dock med ett par redovisade undantag (s. 178 ff.).

Kommittén har trots detta valt att föreslå en genomgripande förändring av det straffrättsliga ansvaret för sexuella övergrepp genom att införa en samtyckeslagstiftning. Som skäl för detta har tre huvudsakliga skäl angetts, att det innebär ett tydligt normativt budskap om att sex utan samtycke är otillåtet, att lagstiftningen

därigenom skulle överensstämma bättre med den allmänna uppfattningen om hur sexuellt umgänge utövas i ett modernt samhälle, samt att en lagstiftning som bygger på bristande samtycke eller frivillighet otvetydigt skulle ge ett tillräckligt straffrättsligt skydd i de fall en sexuell handling har genomförts med en person som inte vill delta i handlingen, men där det inte förekommit något inslag av tvång, och att därigenom skulle stå klart att Sverige genom denna lagstiftning uppfyllde sina internationella åtaganden (s. 184 f.).

Tingsrätten kan beträffande kommitténs överväganden och förslag om införande av en samtyckeslagstiftning i mycket ansluta sig till de synpunkter experten Bengt Ivarsson framfört i sin reservation.

Här kan särskilt framhållas att kommittén enligt tingsrättens uppfattning inte i tillräcklig mån beaktat riskerna att den föreslagna samtyckeslagstiftningen kommer att medföra ett ökat fokus på målsägandens ageranden.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska valet att frivilligt delta i sexuellt umgänge ha kommit till uttryck. Det anges i betänkandet att detta kan ha skett muntligen eller genom ett aktivt handlande. Samtidigt lämnas åt rättstillämpningen att avgöra hur detta ska ha kommit till uttryck i det enskilda fallet (s. 198). Vid sidan av att det är en lagstiftningsmetod som kan leda till en betydande osäkerhet om vad som utgör en brottslig gärning, där bedömningen lämnas till den enskilde domaren, kan det med fog befaras att mycket av bedömningen kommer att röra frågan om målsäganden genom eget handlande gett den tilltalade intrycket av ett frivilligt deltagande. Något som ofrånkomligen leder till att målsäganden kan komma att utsättas för ingående förhör om sitt handlande inför och under det påstådda övergreppet.

De skäl som anges i betänkandet till att den valda utformningen av straffbestämmelsen istället skulle leda till att mer fokus hamnar på den tilltalades uppgifter om vad som fick honom eller henne att tro att den sexuella handlingen var önskad av motparten, framstår inte som övertygande. Detta särskilt med beaktande av att det, såsom också poängteras i betänkandet, fortfarande är åklagaren som ska ha bevisbördan för sitt gärningspåstående (s. 183).

Tingsrätten ser anledning att här också särskilt lyfta fram frågan om de av kommittén angivna ändamålen motiverar ett införande av den föreslagna samtyckeslagstiftningen. Det finns enligt tingsrätten ingen orsak att befara att Sverige inte genom den nuvarande lagstiftningen skulle uppfylla sina internationella åtaganden i dessa hänseenden. Vad avser de övriga skälen, att ge ett normativt budskap och att en samtyckeslagstiftning skulle överensstämma bättre med den allmänna uppfattningen om hur sexuellt umgänge utövas i ett modernt samhälle, så kan de i betydande mån uppnås genom kommitténs förslag om att införa ett straffansvar för oaktsamma brott.

Mot denna bakgrund och med beaktande av att det, såsom kommittén självt konstaterat, utgör en lagändring som inte kan förväntas leda till fler fällande domar (s. 185), bedömer tingsrätten att skälen för den föreslagna samtyckeslagstiftningen inte överväger de nackdelar en sådan lagstiftning kan komma att medföra. Tingsrätten kan därför inte tillstyrka att den föreslagna samtyckeslagstiftningen införs.

Ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott (avsnitt 5.9)

Tingsrätten delar kommitténs slutsats att det finns skäl som gör att det är befogat att införa ett särskilt oaktsamhetsansvar för sexualbrott. Tingsrätten vill i detta sammanhang särskilt framhålla att ett införande av ett sådant oaktsamhetsansvar kan utgöra ett alternativ till den föreslagna samtyckeslagstiftningen. Det framstår som ett effektivt sätt att få klandervärda beteenden som idag faller utanför det straffbara området straffbelagda och möjliga att lagföra. Som anges i betänkandet är vidare ett huvudsakligt skäl till en sådan nykriminalisering att den kan förväntas få en handlingsdirigerande effekt (s. 262). De ändamål som föranlett kommitténs förslag om en samtyckeslagstiftning skulle därför kunna tillgodoses redan genom förslaget om att införa ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott. Detta samtidigt som de ovan redovisade nackdelarna med den föreslagna samtyckeslagstiftningen inte gör sig gällande på samma sätt beträffande detta förslag.

Tingsrätten instämmer i bedömningen att gränsen för oaktsamhetsansvaret bör gå vid grov oaktsamhet och har inga invändningar mot den föreslagna straffskalan för dessa brott. Det kan dock finnas anledning att överväga utformningen av den föreslagna straffbestämmelsen. Kommitténs förslag bygger på utgångspunkten att ansvar endast ska aktualiseras vid en grov oaktsamhet i förhållande till att den sexuella handlingen inte varit frivillig (s. 268 ff). Detta framgår dock inte av den föreslagna författningstexten.

Nya brottsbeteckningar (avsnitt 5.4)

Tingsrätten ställer sig bakom kommitténs förslag att brottsbeteckningarna våldtäkt och sexuellt tvång utmönstras och ersätts med sexuellt övergrepp och sexuell kränkning samt de följdändringar detta innebär. Tingsrätten har inte heller någon invändning mot att bestämmelsen om sexuellt ofredande delas upp och att det införs en särskild bestämmelse som rör barn under 15 år och som betecknas som sexuellt ofredande av barn.

Tingsrätten vill här särskilt framhålla att en ändring av brottsbeteckningarna är motiverad även om kommitténs förslag om samtyckeslagstiftning inte genomförs. Som konstateras i betänkandet omfattar den nuvarande lagstiftningen situationer som inte innefattar någon fysisk våldsanvändning. Vidare är flertalet av de skäl kommittén anför till stöd för en sådan ändring relevanta också i förhållande till dagens lagstiftning.

Övriga förslag (avsnitt 5.5.4, 5.6, 5.7 och 5.8)

Tingsrätten instämmer i de överväganden som lett fram till förslagen om att införa ett ändrat samlagsbegrepp, om straffansvar för sexualbrott som t.ex. sker på internet, om stärkt straffrättsligt skydd mot sexualbrott mot barn mellan 15-17 år skärps, och om införandet av ett synnerligen grovt brott. Tingsrätten har inte heller några invändningar mot de föreslagna författningsförslagen i dessa delar.

Bättre stöd till målsäganden under rättsprocessen (kapitel 6)

Tingsrätten instämmer i att det i vissa typer av mål, bl.a. sexualbrottmål, finns anledning att ställa särskilt höga krav på en persons kvalifikationer vid bedömningen av om personen är lämplig som målsägandebiträde för just det uppdraget. Tingsrätten anser dock inte att det finns skäl att ställa högre krav avseende kompetens på den som ska förordnas som målsägandebiträde än den som ska förordnas som offentlig försvarare. Det bör räcka att det i lagtexten anges att personen i fråga ska vara lämplig för uppdraget. I detta uttryck ligger en tillräckligt individuell bedömning av personens kunskap, erfarenhet och personliga egenskaper i förhållande till det aktuella uppdraget. Betoningen bör i stället ligga på att kraven för att en person ska anses lämplig kan variera beroende på vilken typ av uppdrag det rör.

Tingsrätten ställer sig bakom kommitténs förslag att substitution endast ska få ske efter rättens medgivande. Tingsrätten vill samtidigt framhålla att en anmälan om substitution måste ske i förväg för att domstolen ska ha någon möjlighet att bedöma både om det är lämpligt med substitution i det aktuella målet och om den anvisade personen uppfyller kraven på lämplighet. Det bör framgå att begäran om att få sätta annan i sitt ställe ska lämnas till rätten så snart anledning därtill uppkommer och i alla fall före inplanerade sammanträden i domstolen. Eftersom tingsrätten ska bedöma lämpligheten av målsägandebiträdet i det aktuella fallet finns anledning att framhålla vikten av att i god tid anmäla önskemål om substitution för målsägandebiträden. Tingsrättens uppfattning är att skyldigheten att i god tid anmäla önskemål om substitution även bör gälla för offentliga försvarare.

Granskning av rättsväsendets hantering av sexualbrott (kapitel 7)

Kommitténs överväganden och förslag i anledning av den genomförda granskningen av rättsväsendets hantering av sexualbrott föranleder inga synpunkter från tingsrätten.

I handläggningen av ärendet har deltagit lagmannen Johan Kvart samt chefsrådmännen Jennie Mellbin, Kajsa Rapp, Peter Broberg och Niclas Johannisson. Fördragande har varit tingsfiskalerna Malin Cronhamn och Anna-Maria Vesterberg.

Johan Kvart

Malin Cronhamn/Anna-Maria Vesterberg